Kompetencje leksykalne naszych uczniów : dlaczego tak bardzo różnią się od siebie na tym samym poziomie nauczania ?

Kompetencja leksykalna jest podstawowym elementem kompetencji komunikacyjnej w procesie uczenia się języka jako obcego : bez znajomości słownictwa oraz umiejętności stylistycznych trudno rozważać prawidłowość działań językowych naszych uczniów.

Rozwijanie tych kompetencji jest podstawą naszej pracy, ale, niestety, uczniowie, z którymi spotykamy się po raz pierwszy skarżą się, że tradycyjna szkoła nie dała im możliwości sprawnego posługiwania się językiem obcym, ze nie rozumieją przekazu, który do nich dociera w sytuacjach naturalnego odbioru w otoczeniu obcojęzycznym. Uczniowie ci boją się, że nigdy nie będą sprawnymi użytkownikami języka obcego i właśnie naszą rolą jest zmiana tego błędnego nastawienia.

Praca nad słownictwem należy do najważniejszych elementów lekcji języka obcego oraz pracy własnej ucznia. Metody gramatyczno - tłumaczeniowe ciągle „ trzymają się nieźle ‘’ w polskich szkołach, a prawidłowe używanie struktur gramatycznych, prawidłowe odmiany czasowników czy rzeczowników są podstawą do otrzymania ocen dobrych i bardzo dobrych na szkolnym świadectwie. Kompetencja komunikacyjna spada na plan dalszy, szczególnie, że grupy szkolne są ciągle zbyt liczne i uczniowie zwyczajnie nie mają szansy na wypowiedzenie nawet kilku własnych zdań w trakcie 45-minutowej lekcji języka obcego. Tymczasem wymagania współczesnego świata muszą skutkować nauką rozwijania umiejętności sprawnej komunikacji, szczególnie komunikacji ustnej.

METODY AUDIOWIZUALNE : nauka intuicyjna, zdobywanie umiejętności naśladowania gotowej konstrukcji zdaniowej, autentyczna, niewymuszona reakcja na stymulus zdaniowy, posługiwanie się na lekcjach wyłącznie językiem obcym miały zmienić trudną sytuację polskich uczniów pragnących umiejętnie konwersować, ale nauczycieli –specjalistów umiejących stosować te metody w praktyce szkolnej ciągle brakowało i nadal brakuje. Krótki tekst czytany i pytania zadawane w kontekście tego tekstu ciągle pozostają podstawowym sposobem przeprowadzenia lekcji języka obcego.

Sytuację miało ratować wprowadzenie do systemu nauczania METODY PROJEKTU, ale realizacja tych zamierzeń jest ciągle daleka od ideału.

A przecież skoro już na początkowym etapie nauczania języka obcego, bo …

Więc może należy zastanawiać się nad wykorzystywaniem technik teatralnych do nauki języka. We współczesnej dydaktyce języków obcych techniki teatralne cieszą się dużym uznaniem i specjalistów – dydaktyków i lektorów języków obcych i samych uczniów. Techniki te zasługują na nasza szczególną uwagę , gdyż podobnie jak gry i zabawy językowe, umożliwiają kompleksową realizację wszystkich najważniejszych zasad nauczania zorientowanych na ucznia.

Techniki te posiadają szereg pozytywnych właściwości : brak elementu współzawodnictwa, typowy interakcyjny charakter, rozwijanie dialogu. Składają się z trzech faz: przygotowawczej, realizacyjnej i kontrolnej, dają możliwość radosnego odkrywania przyjemności porozumiewania się w języku obcym.

Dyskusje trwają, a uczniowie w dalszym ciągu nie potrafią posklejać poprawnego zdania własnego pomysłu. Oto efekt : zmęczony uczeń w dalszym ciągu uczy się odmian czasowników, aby uzupełniać ćwiczenia z lukami.

A tymczasem w naszej codziennej praktyce lektorskiej przekonujemy się, że poziom opanowania słownictwa jest w bardzo wielu przypadkach słaby i bardzo słaby, zbyt słaby, aby odpowiadać standardom, zakładającym produktywną znajomość jednostek leksykalnych na konkretnym poziomie dla określonego poziomu znajomości języka obcego.

Skoro jednak tak niski poziom kompetencji leksykalnej odnosi się do przeważającej większości uczniów, to przyczyn takiego stanu rzeczy można z pewnością upatrywać w sposobie prowadzenia lekcji języka obcego.

Słownictwo odgrywa bardzo ważną rolę w uczeniu się i nauczaniu języka obcego. Poziom jego opanowania, wyrażający się nie tylko w liczebności zasobu przyswojonych jednostek leksykalnych, ale również w jakości opanowanego słownictwa (chodzi tu i o znajomość znaczenia słowa, i innych jego komponentów, niezbędnych w prawidłowym użyciu), rzutuje na stan kompetencji leksykalnej ucznia.

Znajomość słownictwa ma bardzo duży wpływ na rozwój sprawności recepcji i produkowania ustnej lub pisemnej wypowiedzi własnej. . Osoba dysponująca nikłym zasobem słownictwa będzie miała z pewnością kłopoty ze zrozumieniem prostych przekazów ustnych i tekstów pisanych. Jednakże słabo rozwinięta kompetencja leksykalna o wiele mocniej wpływa na sprawność budowania tekstu własnego pomysłu zarówno w mowie jak i w piśmie.

Oczywiście, umiejętność komunikowania się w języku obcym wynika również z innych czynników, takich jak np. znajomość i stosowanie różnorodnych strategii, indywidualne czynniki osobowościowe czy też motywacja każdego z naszych uczniów. Jednak uczniowi dysponującemu większym zasobem słownictwa łatwiej jest stosować strategie: rozumienia ze słuchu oraz rozumienia tekstu pisanego, a na kolejnych etapach strategie postępu konwersacyjnego oraz redagowania tekstu własnego. Uczeń napotykający nieznane mu słowo, a stosujący różnorodne strategie rozumienia, odwołuje się do swoich zasobów leksykalnych i próbuje odnaleźć w nowym słowie znane mu elementy innych przyswojonych wcześniej słów : przeszukuje na przykład rodzinę wyrazów, której inne elementy są mu znajome.

Praca nad słownictwem na lekcji języka obcego obejmuje wszystkie czynności lektora i ucznia, począwszy od wyboru słów, które będą wprowadzane, omawiane i ćwiczone na lekcji, aż do procesu ich użycia w komunikacji.

W szczególności chodzi zaś o :

- ***wybór słów (z tekstów, które są odsłuchiwane lub czytane na lekcji, wprowadzanie dodatkowych słów z danego zakresu tematycznego; poszerzanie słownictwa przez podawanie synonimów lub antonimów do słów zawartych w tekstach; wprowadzanie wyrażeń z tymi słowami; poszerzanie słownictwa przez podawanie wyrazów złożonych, frazeologizmów***
- ***prezentacja słów (z pomocą odsłuchu, ustna, pisemna – w tym rodzaj zapisu na czacie SKYPA lub tablicy interaktywnej));***
- ***semantyzacja (przekazywanie znaczeń, np. werbalne lub niewerbalne, wyjaśnianie, podawanie znaczenia w kontekście***

tzn. uświadamianie zakresu semantycznego danej jednostki leksykalnej, wskazywanie na różnice i podobieństwa między wyrazami o podobnym znaczeniu w językach pokrewnych,

- *ćwiczenia automatyzujące (w tym ćwiczenia skupione na formie i na znaczeniu nowych jednostek leksykalnych);*
- *ćwiczenia systematyzujące, utrwalające, poszerzające zasób słownictwa,*
- *ćwiczenia polegające na użyciu nowo poznanego słownictwa (w mowie i w piśmie, od ćwiczeń sterowanych do zadań otwartych).*

Z pewnością należy tu wspomnieć o jeszcze jednym kroku dydaktycznym, a mianowicie ewaluacji znajomości słownictwa, gdyż ta z pewnością będzie miała wpływ na proces samodzielnego uczenia się i powtarzania leksyki, a w konsekwencji na poziom kompetencji leksykalnej naszych uczniów.

Celem eksplikacyjnej pracy nad słownictwem jest takie efektywne i długotrwałe przyswojenie jednostek leksykalnych przez ucznia, które umożliwi mu łatwe i szybkie przywołanie słów z indywidualnego leksykonu mentalnego i poprawne ich użycie w sytuacjach komunikacyjnych.

Konieczne jest zatem uwrażliwienie uczniów na to, że w kolokacjach czy idiomach łączenie wyrazów jest oparte na konwencji danego języka, co oznacza, że nie można ich przenosić z jednego języka na drugi element po elemencie. Praca nad słownictwem ma na celu zapobieganie przenoszeniu związków frazeologicznych z jednego języka do drugiego. A tak stara się działać spora liczba naszych uczniów.

W pracy nad leksyką ważne jest nie tylko to, czym zajmuje się nauczyciel, ale i jakość jego działań dydaktycznych. Praca ta nie powinna być utożsamiana z przekazaniem uczniom listy słów do nauczenia się, łącznie z zapisywaniem dwujęzycznych szeregów na czacie.

Spora ilość problemów leksykalnych uczących się języków obcych dotyczy :

- ***małego zasobu słownictwa***
- ***niskiej jakości zapamiętanego słownictwa / pobieżna znajomość słownictwa /***
- ***zbyt słabo rozwinięte słownictwo produktywne, niewprawna konstrukcja zdania ze znanych elementów***
- ***problemy z przywołaniem zapamiętanego słowa z indywidualnego zasobu mentalnego;***
- ***błędy interferencyjne w użyciu słownictwa.***

Za część problemów leksykalnych odpowiedzialni są sami uczniowie, którzy nie starają się utrwalać samodzielnie prezentowanego na lekcji słownictwa. Jednakże wiele przyczyn słabo rozwiniętej kompetencji leksykalnej uczniów leżeć może nie tylko po stronie instytucjonalnej / założenia programowe, formaty egzaminów na zakończenie poszczególnych poziomów edukacji/. Problem może wynikać także z niewłaściwej pracy lektora nad leksyką.

Problemem podstawowym jest skupienie się na przygotowywaniu ucznia do rozumienia tekstów, a więc wdrażanie go do rozpoznawania i rozumienia znaczenia słów z kontekstu oraz ćwiczenie umiejętności odnalezienia w tekście odpowiedniej informacji. Taki przebieg zajęć z języka obcego wynika zwykle z

faktu, że na egzaminach zewnętrznych gros punktów uczeń uzyskuje za sprawności receptywne, a sprawności produktywne mają mały udział w ocenie końcowej. Tymczasem to właśnie twórcze podejście do formułowanej, indywidualnej wypowiedzi jest kluczem do sukcesu.

Nowe słowa pozostają więc jedynie w pamięci krótkotrwałej i nie zostaną przeniesione do indywidualnego zasobu słownikowego ucznia.

Ważne z punktu widzenia komunikacji słownictwo /słowa – klucze / powinno być przez lektora wyszukiwane w tekstach do odsłuchu lub czytania , a następnie wykorzystywane w fazie ćwiczeń.

Kolejnym problemem w rozwoju kompetencji leksykalnej uczących się jest powierzchowne uczenie się słów tylko w jednym kontekście. Taka wiedza nie jest jednak wystarczająca do zadowalającej produkcji językowej. W większości języków świata słowo jest zróżnicowane gramatycznie i stylistycznie. Oznacza to, że np. rzeczowniki mają rodzaj i liczbę mnogą. W przypadku języków fleksyjnych (np. języka niemieckiego, rosyjskiego, polskiego) znajomość tych komponentów gramatycznych warunkuje poprawne zastosowanie danej jednostki leksykalnej.

Choć w języku angielskim dla ponad 90 proc. rzeczowników liczba mnoga tworzona jest według jednego wzoru, to w języku francuskim, włoskim, hiszpańskim, niemieckim mamy przynajmniej 6 - 8 różnych możliwości tworzenia liczby mnogiej w sposób regularny lub nieregularny. Równie ważna jest wiedza na temat możliwości połączenia określonego czasownika lub rzeczownika z kolejnym elementem zdania ***/ np. przyimkowość w językach romańskich /.***

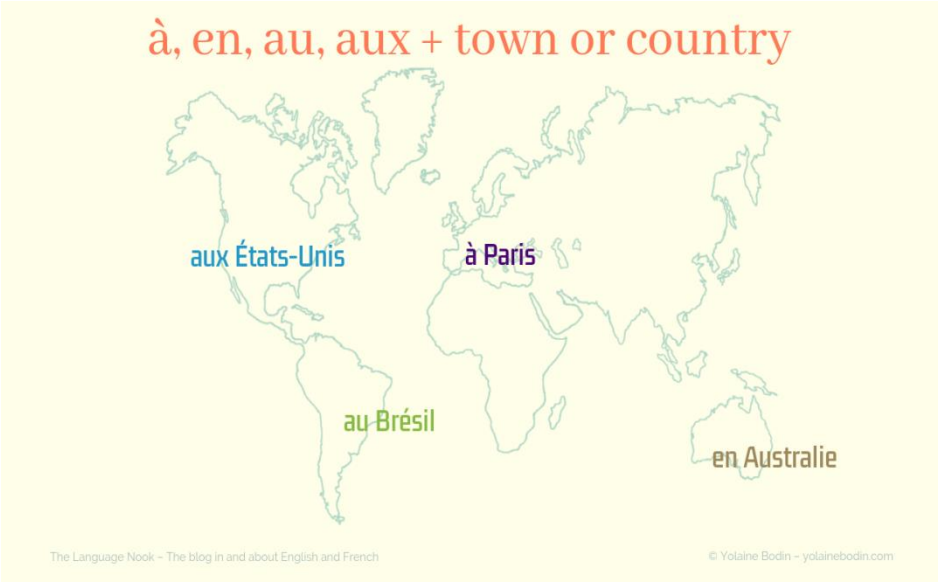

Ale najważniejszym elementem pracy ze słownictwem jest faza jego twórczego użycia w nowej sytuacji leksykalnej. Uczeń musi posiadać umiejętność przywołania słowa z pamięci długotrwałej, odszukania informacji na temat poszczególnych komponentów (np. deklinacji czy koniugacji), poprawnego wkomponowania go w zdanie (pamiętając o pisowni lub wymowie) i zrealizowania w ten sposób określonego celu komunikacyjnego.

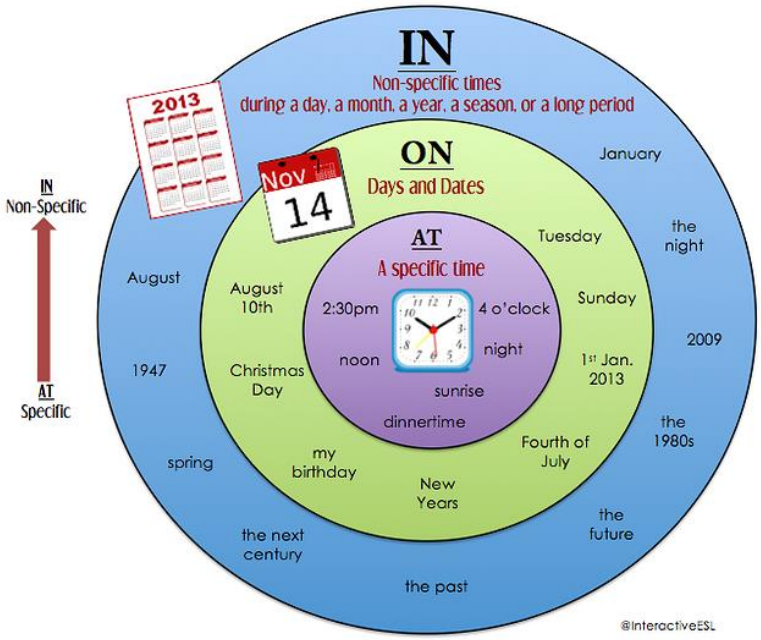

Najlepszymi ćwiczeniami warunkującymi poprawny cel komunikacyjny są takie, które pomagają odszukiwać :

- synonimy i parasynonimy

szofer	lotnik	pilot
taksówkarz		jeździec
motocyklista	kierowca	sternik
rowerzysta	przewoźnik	kapitan

wspaniały	luksusowy	niemoralny
niezwykły	czarujący	szarmancki
niesamowity	niegrzeczny	grzeczny
zachwycający	nieokrzesany	profesjonalny
brzydki	sympatyczny	stary
piękny	monumentalny	obiektywny
nowoczesny	nieprofesjonalny	
przestarzały	obrzydliwy	
wygodny	okropny	
niewygodny	oryginalny	
fajny	zachwycający	
dobry	kiepski	
interesujący	spokojny	
rewelacyjny	wypoczęty	
oszałamiajcy	cichy	
ohydny	smutny	
funkcjonalny	głośny	
wyjątkowy	radosny	
ekstrawagancki	niegodziwy	
zgryźliwy	obłudny	
szczery	sympatyczny	
prostolinijny	uczciwy	

- antonimy oraz przeciwieństwa skojarzone

https://edukacjazklasa.blogspot.com

- grupy wyrazów z tym samym przedrostkiem lub przyrostkiem

- rodziny wyrazów

Famille de triste	Famille de triste	Famille de triste	Famille de triste	Famille de triste
triste	tristement	tristesse	attristé	attrister
attrister attristé tristesse tristement	triste attrister attristé tristesse	triste attrister attristé tristement	triste attrister tristesse tristement	triste attristé tristesse tristement
Famille de soleil	Famille de soleil	Famille de soleil	Famille de soleil	Famille de soleil
soleil	solaire	parasol	ensoleillé	ensoleillement
solaire parasol ensoleillé ensoleillement	soleil parasol ensoleillé ensoleillement	soleil solaire ensoleillé ensoleillement	soleil solaire parasol ensoleillement	soleil solaire parasol ensoleillé

- pola semantyczne

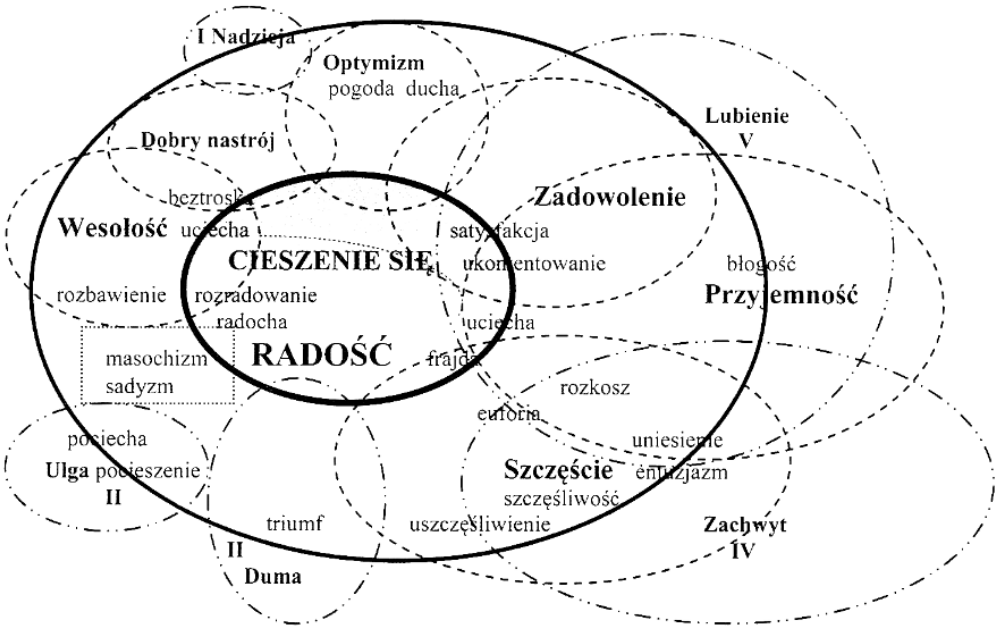

oraz takie, które pomagają odszukać skojarzenia pomiędzy obrazem i jego znaczeniem

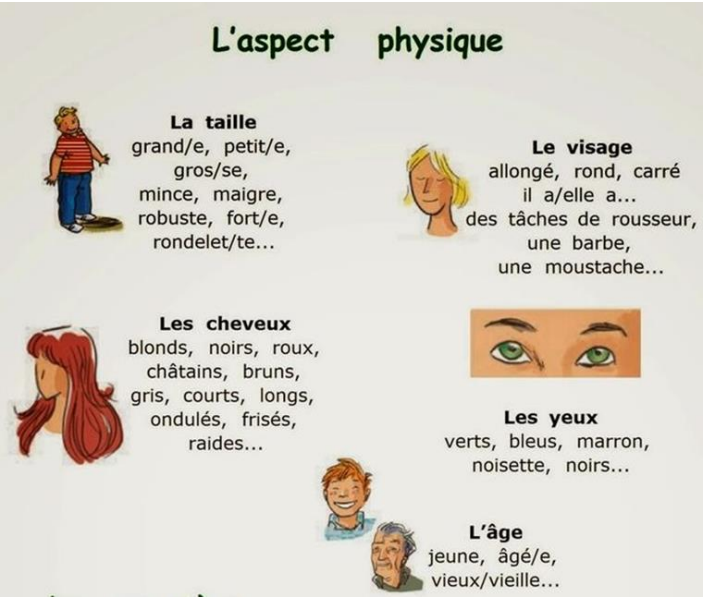

Błędy interferencyjne są na płaszczyźnie leksykalnej dość częstym zjawiskiem. Błędy tego typu wynikają jednak przede wszystkim z bezrefleksyjnego przenoszenia związków frazeologicznych z jednego języka do drugiego, słowo po słowie.

W przypadku związków frazeologicznych praca nad słownictwem nie powinna być prowadzona jednojęzycznie. Jest to właściwie jedyne uzasadnienie incydentalnego użycia języka ojczystego ucznia na lekcji języka obcego. Ważne jest ponadto wykorzystanie metody ilustracyjnej, co w przypadku nauczania w systemie on-line daje lektorom wyjątkowe możliwości efektywnej pracy.

Pamiętajmy, że :

1. ***Praca nad słownictwem nie kończy się, a jedynie zaczyna na etapie jego wprowadzania.***
2. ***Nowo poznane słownictwo powinno być przedmiotem ćwiczeń oraz przeniesienia słowa do nowego kontekstu***
3. ***Praca nad słownictwem nie może być składana jedynie na barki ucznia i nie powinna być przesuwana jedynie do zadania domowego. Powinna być w dużej mierze realizowana na lekcjach języka obcego z wykorzystanie wszystkich możliwych sposobów wizualizacji.***
4. ***Uczeń powinien poznawać nie tylko znaczenie danego słowa (komponent semantyczny), ale również inne komponenty (gramatyczny, graficzny, artykulacyjny), których znajomość pozwoli mu na jego poprawne użycie w komunikacji lekcyjnej i pozalekcyjnej.***
5. ***Praca z testem czytanym lub słuchanym powinna być również wykorzystywana do poszerzania i utrwalania słownictwa.***
6. ***Formy ewaluacji kompetencji leksykalnej powinny wyjść poza odpytywanie ze słówek. Sprawdzana powinna być nie tylko znajomość znaczenia, ale również zastosowanie nowego słownictwa w kontekście***

Praca nad słownictwem może sprawiać radość i przyjemność. Można do niej wykorzystywać gry językowe, potencjał aktywnych ćwiczeń realizowanych w sieci oraz wszelkie sposoby wizualizacji dostępnych w trybie pracy on-line.

Tekst autorski: Katarzyna Kuczborska-Przybylska